

İ'câzû'l-Kur'ân (عجاز القرآن)

Bâkullânî'nin
(ö. 403/1013)
Kur'an-ı Kerim'in
mûcize oluş yönlerini
inceleyen eseri.

Müellifin belirttiğine göre, Hz. Peygamber zamanındaki Kureyşli inkârcıların iddialarına benzer şekilde, Kur'an'ın Arap ediplerince söylenen şiirlere denk bir metin olduğu iddiasının yeniden ortaya atılmasına rağmen bu konuda eser yazanlar onun erişilmezliğini yeterince anlatamamışlardır. Bu sebeple kendisi, i'câzû'l-Kur'ân hakkında önceden yazılanların tekrarı olmayan bir kitap telif etmeye ihtiyaç duymuştur. Eser, hacimleri birbirinden oldukça farklı on sekiz bölümden oluşur. İlk iki bölümde, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden en önemli delilin Kur'an mûcizesi olduğu, onun bu ilâhî kelâmın bir benzerini meydana getirmeye davet ettiği halde kimsenin bunu başaramadığı hususunun mütevâtir derecesinde bir gerçek kabul edildiği vurgulanır. Bâkullânî, üçüncü bölümden itibaren Kur'an'ın erişilmez üstünlük yönlerini (vücûhü'l-

i'câz) anlatmaya başlar. Bunların Kur'an'ın gaybdan haber vermesi, Peygamber'in ümmî oluşunu vurgulaması ve Kur'an'ın erişilmez edebî üstünlüğe sahip bulunmasından ibaret olduğunu söyleyen müellif ilk iki konu hakkında kısa bilgiler verir. Eserde, dördüncü bölümde on altıncı bölüme kadar Kur'an-ı Kerim'in edebî üstünlüklerine (belâğatü'l-Kur'ân) dair konular işlenir. Burada mukayese imkânı sağlamak amacıyla bazı ara konulara da yer verilir. Bunlar, beşinci ve altıncı bölümde temas edilen Kur'an'ın şiir türünden bir eser olmadığı ve seci özelliği taşımadığı, dokuzuncu bölümün devamında Hz. Peygamber ile bazı sahâbî ve tâbiîne ait hutbe ve mektuplarla İmru'ülkays ve Buhturî'ye ait şiirlerin edebî özellikleri ve bu türlerin Kur'an gibi mûcize sayılamayacağı gibi konulardır. Kitabın son üç bölümü, konuyla ilgili bazı tamamlayıcı bilgilerle müellifin okuyucuya öğütlerini içerir.

İ'câzû'l-Kur'ân, Bâkullânî'ye ait eserler içinde ilk defa yayımlanan ve üzerinde en çok durulan bir kitap olup konusunda günümüze intikal edenlerin en önemlilerinden biri kabul edilir. Müellif eserini kaleme alırken Câhiz, Rummânî, Hattâbî, İbnü'l-Mu'tez ve Kudâme b. Ca'fer gibi

müelliflerden faydalanmakla birlikte yer yer bunların görüşlerini eleştirmiş, Kur'an'ın i'câzını dinî ve dünyevî konuları şiir, nesir ve seci gibi alışılmış üslûplardan farklı erişilmez bir ifade tarzı ve nazım güzelliğiyle açıklamasına bağlamıştır. Eserde ayrıca Kur'an'ın beşer sözüne benzemediğini ispat etmek amacıyla Hz. Peygamber, Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer bazı sahâbîlere ait hutbeler nakledilmiş ve edebî tenkit alanında özgün bakış açıları tesbit edilmiştir. Mustafa Sâdık er-Râfî'nin yanı sıra çağdaşı bazı araştırmacılar, İ'câzû'l-Kur'ân'da eski âlimlere karşı yaptığı itirazlar ve Arap dili hakkında ileri sürdüğü farklı görüşler açısından Bâkullânî'yi eleştirmişlerse de bu eleştiriler eserin değerini düşürecek nitelikte değildir (İ'câzû'l-Kur'ân, neşreden giriş, s. 24-27; Mustafa Sâdık er-Râfî, İ'câzû'l-Kur'ân, s. 171-173).

Eser ilk defa Kahire'de basılmış (1315), ardından birkaç baskısı daha yapıldıktan sonra Muhibbuddin el-Hatîb'in eksik bir tahkikiyle neşredilmiş (Kahire 1349), ayrıca Ahmed Sakr (Kahire 1963) ve M. Abdülmün'im el-Hafâcî (Kahire 1370/1951) tarafından yayımlanmıştır. Muhammed Rıdvân ed-Dâye ve Muhammed Fâyiz ed-Dâye de eseri *Delâ'ilü'l-i'câz fi'l-Kur'ân* adıyla neşretmişlerdir (Dımaşk 1983). Kitaptaki şiirler, bazı notlar ilâvesiyle Gustave E. von Grunebaum tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir (A Tenth-century Document of Arabic Literary Theory and Criticism, Chicago 1950). Abdürraûf Mahlûf, *el-Bâkullânî ve kitâbühü İ'câzû'l-Kur'ân* adlı bir çalışma yaparak Bâkullânî'nin i'câz görüşünü belirlemeye çalışmış (Beyrut 1978), Muhammed b. Abdülazîz el-Avâcî de Medine'de el-Câmîatü'l-İslâmiyye'de İ'câzû'l-Kur'ân 'inde Şeyhîlislâm İbn Teymiyye ma'a'l-mukârane bi-Kitâbî İ'câzî'l-Kur'ân li'l-Bâkullânî adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1414/1993).

BİBLİYOGRAFYA :

Bâkullânî, İ'câzû'l-Kur'ân (nşr. M. Abdülmün'im Hafâcî), Kahire 1370/1951; ayrıca bk. neşreden giriş, s. 24-27; İzhâhu'l-meknûn, I, 98; J. Bouman, *Le conflit autour du Coran et la solution d'al-Bâkullânî*, Amsterdam 1959; Mustafa Sâdık er-Râfî, İ'câzû'l-Kur'ân, Kahire 1381/1961, s. 171-173; a.mlf., *Târîhu âdabî'l-Arab*, Beyrut 1394/1974, II, 153-154; Abdürraûf Mahlûf, *el-Bâkullânî ve kitâbühü İ'câzû'l-Kur'ân*, Beyrut 1978, s. 502-503, 515, 535, 536; Muhammed Rıdvân ed-Dâye, *Târîhu'n-nakdi'l-ede-bî fi'l-Endelûs*, (baskı yeri yok) 1401/1981 (Müessesetü'r-risâle), s. 257; G. J.-H. van Gelder, *Beyond the Line*, Leiden 1982, s. 100-107.

Bâkullânî'nin İ'câzû'l-Kur'ân adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 18)

